

Оборонка у «вільному плаванні», або Чому тили – голі

Тетяна САВЧЕНКО

Мало хто сперечатиметься, протягом усіх років незалежності український оборонно-промисловий комплекс (ОПК) був орієнтований на зовнішнього споживача, а сама армія для керівництва країни не була в списку пріоритетів. Це позначалося на її бюджеті, держзамовлення становило від 5 до 10% завантаження виробництв ОПК, решта – замовлення на експорт.

Звернімося до цифр: 2013 року наші сукупні бюджетні витрати на оборону становили 14,8 млрд. грн. (що еквівалентно приблизно 1,8 млрд. дол. США). Для порівняння: з федерального бюджету РФ у цей період на оборону виділено кошти, що дорівнюють 66,1 млрд. дол. США.

До того ж лівова частка бюджетних коштів на оборону України спрямована на фінансування поточних витрат. Зокрема, за бюджетною програмою «Забезпечення діяльності Збройних Сил України і підготовка військ» виділено майже 11 млрд. грн. За рахунок цих коштів у 2013 році профінансовано утримання 131,3 тис. особового складу української армії і це лише основними видами забезпечення (продовольчим, речовим, паливно-мастильними матеріалами). Тобто це був фактично бюджет проїдання.

Водночас на технічну модернізацію армії було спрямовано усього лише 686 млн. 400 тис. грн. (бюджетна програма «Розвиток озброєння і військової техніки Збройних Сил України»). Цю суму скеровано на виконання так званих точкових проектів: модернізацію кількох літаків, тропосферної станції, виконання чотирьох дослідно-конструкторських робіт з державного оборонного замовлення, створення і будівництво корабля класу «Корвет» (221,9 млн. грн.) і військово-транспортного літака Ан-70 (251,4 млн. грн.).

Наші колишні керівники не хотіли зрозуміти: наявність власного ОПК створює об'єктивні передумови для досягнення кумулятивного ефекту не лише для «силовиків», а й для соціально-економічного розвитку країни, піднесення економіки від перерозподілення витрат через прямі, а також непрямі механізми забезпечення вітчизняних Збройних Сил. Це підтверджують цифри: середній щорічний обсяг виробництва продукції на оборонних підприємствах України сягав 2 млрд. дол. США (це свідчить про правильність нашої тези про потенціал ОПК у виробництві широкої номенклатури військових товарів і послуг).

Щодо якісної характеристики українські підприємства ОПК мають певну конкурентоспроможність на світових ринках у сегменті виробни-

цтва продукції військового і подвійного призначення. До основних таких напрямів належать: розробка і виробництво ракетної техніки, бронетехніки, літаків військово-транспортної авіації, високоточних засобів ураження, техніки радіолокації і засобів оптико-електронної розвідки, авіаційних, корабельних та двигунів для бронетехніки, модернізація авіа- і бронетехніки, а також кораблебудування.

За оцінками експертів Національного інституту стратегічних досліджень, на поточне функціонування ОПК України впливає низка особливостей:

- відсутність реальної координації в діяльності оборонних підприємств, переважно між державними і недержавними. Утім, і державні підприємства ОПК розподілено між різними міністерствами і відомствами. А про роботу з приватними підприємствами ОПК державні структури думають в останню чергу, через що ті перебувають у «вільному плаванні»;

- зношеність основних фондів підприємств сягає 50%. Зокрема, 70–75% устаткування і промислових механізмів морально застаріли і експлуатуються більш ніж 20 років;

- експорторієнтованість українських виробників озброєнь;

- значна імпортозалежність від одного постачальника – Російської Федерації (близько 60% загального імпорту для потреб оборони). За деякими оцінками, до початку АТО від імпорту комплектуючих залежало 67% підприємств. Ця залежність була ще значнішою в радіоелектроніці, авіа- і двигунобудуванні;

- низька спроможність до замкнутого виробництва нових видів і зразків озброєння. Експерти стверджують, що на початок 2014 року вітчизняна промисловість виготовляла в замкнутому циклі лише 1–2% наявної номенклатури озброєнь і військової техніки, необхідних для Збройних Сил України. При цьому потенційно втрачено потужності розробки й виробництва систем управління корабельними системами та засобами (ВАТ «Фіолент», м. Сімферополь) і є загроза вилучення технологій за допомогою електронної розвідки (ДАХК «Топаз», м. Донецьк). Хоча українські підприємства можуть здійснювати ремонт і модернізацію переважної більшості військової техніки, що перебуває нині на озброєнні української армії, ремонтні потужності для потреб вітчизняної армії й інших силових структур становлять від 5 до 8% потенційних можливостей ОПК України;

- розкиданість витрат у сфері державного оборонного замовлення. До виконання оборонного замовлення ЗСУ й інших силових структур країни за придбання нового озброєння, ремонту і модернізації в середньому щорічно залучають до 22 підприємств, переважно державної форми власності.

Як наслідок Україна виявила-ся заручником ситуації. Заводи виготовляли продукцію, яка успішно продавалася за кордоном, про «ноу-хау» в інтересах власної національної безпеки думали мало. Низка цікавих проектів, готових до

35

Цифри

Нині у складі ОПК України в списку основних підприємств, що виконують державне замовлення і/або укладають контракти у рамках військово-технічної співпраці з іноземними державами, – близько 120 основних суб'єктів господарювання різних форм власності. Серед них 19 – у сфері авіабудування і авіаремонту; 11 – виробництва артилерійських систем і боєприпасів, у т. ч. керованих; 7 – розробки, виробництва і ремонту бронетехніки; 5 – двигунобудування; 50 – розробки і виробництва радіоелектроніки; 14 – кораблебудування (у т. ч. 5 – у Криму); 4 – ракетобудування і 6 – у галузі ремонту засобів протиповітряної оборони. Як правило, вони зосереджені у великих містах, зокрема Києві (33 підприємства), Харкові (10), Миколаєві (10), Львові (6), Запоріжжі (6), Дніпропетровську (2) й Одесі (3). Інші підприємства розташовані переважно на території західних (9) і північних (8) областей країни.

практичного впровадження, опинилася під суцямом. Логічно, що за такої ситуації основним аргументом стали цифри експортних поставок, а не кількісно-якісні показники прийняття на озброєння у ЗС України нових зразків ОВТ і їх постачання до війська.

Кажучи про перспективи ОПК, треба також розуміти загальну фінансово-економічну ситуацію в країні. За оцінками Національного інституту стратегічних досліджень, ВВП України в 2014 році сягне пікових значень спаду на рівні 6–7% і 2015-го може відновитися до 1%.

З другого боку, озвучувалося, що в проєкті держбюджету на 2015 рік передбачалося фінансування військових на суму 63 млрд. грн.

Аналогічну заяву ми чули також від Президента України Петра Порошенка, зокрема про те, що українська армія отримає понад 40 млрд. грн. у наступні три роки на переозброєння і модернізацію.

Є низка проблем у питаннях переозброєння і загалом матеріально-технічного забезпечення силових структур, чії підрозділи і частини виконують завдання в зоні АТО. Основна з них – відсутність системного підходу у забезпеченні постачання озброєння і матеріальних засобів.

Безумовно, підприємства «Укроборонпрому» забезпечують виконання ОПК держоборонзамовлення, де прописано перелік необхідної техніки і терміни її постачання, а також постачання закордонної техніки, яку немає можливості виготовити силами ОПК України.

Від початку АТО держконцерн відремонтував понад тисячу одиниць ОВТ, у середньому від 30 до 40 одиниць техніки на добу.

Для забезпечення силових структур в інтересах АТО необхідна гнучка система матеріально-технічного забезпечення військ (сил), яка ґрунтуватиметься на положеннях Воєнної доктрини України, інших нормативних актів, враховуватиме кількісний і якісний склад збройних формувань, оперативно реагуватиме на зміну обстановки.

Очевидно, що збільшення фінансування і постачання озброєнь не гарантує якості і кількості арсеналів. На складах і базах України і так десятки тисяч вагонів різного майна.

У соціальних мережах і ЗМІ постійно поширюють інформацію про необґрунтовано тривалі процедури прийняття на озброєння і постачання нових або модернізованих зразків озброєння і техніки, військового майна (шоломи, бронезилети, бронетехніка, безпілотники, снайперські комплекси тощо).

На жаль, нормативна база, що регламентує прийняття нових зразків на озброєння і постачання, ухвалена

Віче
журналу

Унаслідок реформи 2010 року реорганізовано низку структур, що забезпечували вироблення і реалізацію державної політики у сфері ОПК. Частина функцій з управління низкою оборонних підприємств належить Державному агентству України з управління корпоративними правами і майном, Державному космічному агентству України, Фонду державного майна України, Державному агентству з питань науки, інновацій і інформації (вони самі нині в стані реорганізації). Створено єдиний Державний концерн «Укроборонпром», який здійснює управління об'єктами державної власності в ОПК, зокрема до нього увійшло понад 130 державних підприємств (у т. ч. суб'єкти господарювання – державні спецекекспортери), а також ремонтні підприємства з Міністерства оборони України.

ще у 1960-х роках, і навіть нові документи часто переписані зі старих. Тож подеколи військові за всього свого бажання, але під страхом кримінальної відповідальності, не можуть обійти чинну процедуру прийняття на озброєння і постачання.

Хоча для нинішніх умов спрощену модель ефективної системи забезпечення військ продемонстрували волонтери. Працюючи в режимі постійного «штурму», вони послідовно і цілком успішно постачали бійцям необхідні засоби (штурм «шлем-бронезилет», штурм «нічники», штурм «медикаменти» тощо). Наведемо приклад з приладами нічного бачення. Спочатку завозили різні, але за побажаннями військових сформували перелік «того, що потрібно».

Зрозуміло, що запит на майно «з поля» конкретніший, ніж «тактико-технічні завдання», котрі надходять з кабінетів Міноборони, а безпосередня закупівля за благодійні внески і передавання воїнам виявилися набагато швидшими, водночас мінімізувавши і корупційну складову. Адже волонтерів немає сенсу створювати надумані переваги «вітчизняному виробникові», який за держстандартом виготовляє зразки, не придатні для використання в реальних умовах. Волонтерів, хоч як це дивно, ближче стандарт НАТО, ніж незрозумілий ДСТ, що не змінювався з 1960-х років.

Скільки часу витратять військові, поки приймуть на постачання тактичні окуляри, рукавички, спальні мішки тощо, до чого нині вже звикли бійці АТО. Зате тиловики робитимуть «за законом»...

Тому Міністерство оборони і Генштаб мають оперативно підготувати і внести зміни до чинних нормативно-правових актів, які визначають терміни забезпечення армії новими зразками зброї, військової техніки та ін. Саме так сформульовано відповідне доручення нещодавно призначеного міністра оборони Степана Полторака: *утричі прискорити прийняття рішень із забезпечення всім необхідним ЗСУ і військовослужбовців, які виконують бойові завдання в зоні проведення антитерористичної операції. Ліквідація бюрократичних перешкод, котрі заважають швидкому впровадженню новітньої зброї, техніки і зразків тилового забезпечення, – це вимога Президента України й очікування тисяч військовослужбовців на Сході країни. Тому в оборонному відомстві здійснюються практичні кроки для вирішення наявних проблем».*

Отже, силові структури потребують оновлення арсеналу озброєнь і поліпшення матеріально-технічного забезпечення загалом. ОПК країни намагається відповідати запитам військових. Але, швидше, у питаннях ремонту і модернізації, ніж реалізації «ноу-хау» проєктів.

День

Свято підопічних богині війни

Артилерію ще з часів Другої світової заслужено називають богинею війни. З листопада в Україні своє професійне свято відзначають підопічні богині – ракетники та артилеристи.

Нині ракетні війська та артилерія є основною вогневою силою в операціях сухопутних військ і виконують більш як половину загальнообсягу завдань з вогневого ураження противника. Сучасну армію неможливо уявити без ракетних технологій і артилерії. Українські військові нині доводять це під час боїв на Донбасі, а розробники – зразками нової техніки світового рівня.

Тому можна зробити такі висновки.

По-перше. Потрібна термінова зміна нормативної бази процедур прийняття на озброєння, закупівлі і постачань матеріально-технічних засобів в умовах АТО або особливого періоду.

По-друге. Чітка регламентація замовлення, жорсткі вимоги до якості, підкріплені гарантією виробника і постачальника, забезпечення справжньої і добросовісної конкуренції.

По-третє. Вилучення з ринку підприємств сумнівної репутації, фірм «одноденок».

По-четверте. Стислі терміни. Переваги у формуванні замовлення повинен мати користувач, а не штаб. Оптимізація розміщення запасів, логістики. Порядок оновлення морально і фізично застарілих зразків.

По-п'яте. Нарощування темпів роботи ОПК держави з урахуванням завдання термінового переозброєння силових структур.

По-шосте. Використання значного резерву шляхом активного залучення підприємств недержавної форми власності у забезпеченні вояків озброєнням і військовою технікою. Підкреслимо, що, окрім традиційної монополії держави, на виробництво ОВТ починають претендувати структури приватного бізнесу. Але їм самим ще треба утвердитися в цій сфері, а процедури створення, прийняття на озброєння і постачання бюрократичні й не відповідають вимогам фактично воєнного стану, та й корупційний чинник досі має місце.

У будь-якому разі термінове перезавантаження ОПК України об'єктивно потрібне як через його недостатньо ефективну роботу нині, так і з погляду зростання обсягу нових завдань у контексті «мілітаризації» країни. Очевидно, що одним із найперспективніших напрямів може стати активне залучення приватного бізнесу до сфери переозброєння української армії та інших силових структур.

На цьому слід акцентувати вже нині, оскільки під час недавньої презентації президентських реформ пролунали плани щодо збільшення витрат на озброєння до 5%. Отже, відкриваються перспективи внутрішнього ринку для підприємств ОПК країни.

Навчатимуться в Литві

П'ятнадцять дітей із Донецької та Луганської областей, які постраждали внаслідок агресії проти Східної України, навчатимуться цього року в Литві. 29 жовтня до Литви прибули перші сім 14-річних підлітків. Вони житимуть і навчатимуться у Вільнюському литовському домі до 1 вересня 2015 року. Учні супроводжують двоє педагогів.

«Ми раді тому, що Литва може допомогти дітям, які постраждали через воєнний конфлікт на Сході України. Сподіваємося, що ця ініціатива, як і решта таких ініціатив Литви, підтримає українських учнів у прагненні здобути нові знання, допоможе не втратити бажання вчитися й краще пізнати Литву та налагодити контакти, що слугуватимуть зміцненню литовсько-української дружби, – заявив Надзвичайний і Повноважний Посол Литовської Республіки в Україні Пятрас Вайтекунас.

Буде сформовано окремий клас, заняття проводитимуть російською мовою, а українську викладатимуть як окремий предмет.

Уряд виділив із резерву 330 тисяч літів на навчання українських дітей. Раніше посол Пятрас Вайтекунас звернувся до уряду, Міністерства закордонних справ і Міністерства освіти та науки Литви з проханням допомогти дітям-сиротам, які постраждали під час заворушень на Сході України.

Відділ інформування громадськості Департаменту інформації та зв'язків із громадськістю МЗС Литви.

37

День

У Європейській асоціації університетів прибуло

Рада Європейської асоціації університетів (*European University Association – EUA*) схвалила заяву Харківського національного університету цивільного захисту України (НУЦЗУ) на індивідуальне повноправне членство. Президент Європейської асоціації університетів, професор Марія Хелена Назаре в особистому листі на ім'я ректора НУЦЗУ Володимира Садкового привітала з цієї нагоди колектив навчального закладу.

У Харкові членство *EUA* мають – Харківський національний економічний університет, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого та Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. У 1992 році Харківське пожежно-технічне училище отримало статус вищого навчального закладу освіти, а трохи згодом першим в Україні розпочало підготовку та випуск рятувальників, фахівців цивільного захисту, охорони праці, безпеки життя, екстремальних психологів для підрозділів МНС.

Нині університет є провідним вищим навчальним закладом Державної служби України з надзвичайних ситуацій і має договори про співробітництво в освітній та науково-дослідній сферах із міністерствами з надзвичайних ситуацій Азербайджану та РФ, Гомельським інженерним інститутом МНС Республіки Білорусь, Кокшетауським технічним інститутом МНС Республіки Казахстан. Університет також реалізує про-

грами «подвійних дипломів», співпрацюючи з Технічним університетом міста Варна (Болгарія) та Головною школою пожежної служби Республіки Польща. У межах цих програм курсанти, студенти та науково-педагогічні працівники університету беруть участь в освітніх заходах низки країн – членів ЄС.

Примітно, що приєднання навчального закладу до *EUA* відзначатиметься разом з професійним святом колективу – **Днем фахівця з безпеки (12 листопада) та Міжнародним днем студентів (17 листопада).**

В. С.